

формування теоретичних знань і практичних навичок педагогів, щодо базових алгоритмів надання першої допомоги. Розробка та впровадження в педагогічних закладах вищої освіти дисциплін з підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до надання домедичної допомоги, допоможе вихователям ефективно діяти у критичних ситуаціях, забезпечуючи безпеку дітей. Це сприятиме не лише розвитку професійності, а й формуванню культури безпеки у суспільстві.

#### Список використаної літератури

1. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». (2021): наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. №755-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
2. Коцур Н.І., Товкун Л. П., Козубенко Ю. Л. Долікарська медична допомога з основами тактичної медицини: Навчально-методичний посібник. Переяслав (Київ.обл.): Домбровська Я. М., 2023. 370 с.
3. Долікарська медична допомога: Навчальний посібник / Укладачі: Ляшевич А.М., Лупаїна І.С., Гарлінська А.М., Левчук Л.І. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 224 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32537/1/dolikarska.pdf>
4. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / П. Б. Волянський, А. М. Гринзовський, С. О. Гур'єв та ін. ; за заг. ред. д.н.держ.упр., професора П. Б. Волянського та д.мед.н., професора С. О.Гур'єва. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/9/5/7/9/2020-5-19-112-posibnik.pdf>
5. Домедична допомога при невідкладних станах: навч. посібник / Укладачі: Калиниченко І. О., Латіна Г. О., Кравченко А. І., Заїкіна Г. Л. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. 472 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8673be4c-54b9-426e-b5bc-4cc47dd7787d/content>

УДК 373.2.015.31:305

**Анна Федорович**

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

### **МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті акцентовано увагу на питанні гендерного виховання дітей; підкреслено важливість поетапного формування гендерної ідентичності у дошкільний період; розкрито окремі методи виховання (імітація, наслідування, навіювання, спрямування, заохочення, підкріплення), що впливають на усвідомлення дошкільниками гендерної приналежності та потреби саморегуляції гендерної поведінки.

**Ключові слова:** гендерна ідентичність дошкільника, гендерні уявлення, методи гендерного виховання дітей, гендерна поведінка.

**Постановка проблеми.** Нині суспільство переживає кардинальні зміни, стираються традиційні гендерні ролі, жінки та чоловіки мають рівні права для реалізації власних можливостей, що актуалізує проблему формування гендерної культури особистості. У цьому контексті важливості набуває

проблема гендерного виховання та осмислення способів формування здорової гендерної ідентичності з раннього віку. Від успішності цього процесу залежить самореалізація людини в майбутньому, можливість розкриття її потенціалу, розвиток індивідуальних здібностей та талантів. Вчасне усвідомлення гендерних ролей та відмінностей дає змогу будувати міцні та довірливі стосунки з однолітками та дорослими, а ефективне гендерне виховання є умовою профілактики гендерної дискримінації та толерантності в соціумі.

**Аналіз останніх досліджень.** Як відомо, у дошкільному віці закладаються основи особистості, формуються перші уявлення про себе і світ. Дитина активно «вбирає» інформацію з довкілля, наслідує інших. Відбувається інтенсивний процес становлення самосвідомості, важливим компонентом якої є усвідомлення себе як представника певної статі. Проблема гендерної ідентифікації та диференціації, стосунків між особами протилежної статей, формування гендерної поведінки привертає увагу сучасних учених О.Бутенко, Л.Вовк [1], Т.Говорун, О.Кікінежді [2], А.Ковальової [3], О.Луценко, Л.Олійник, А.Палій, Л.Шевченко та ін.

Незважаючи на численні дослідження, науковці В. Кравець, Т.Говорун, О.Кікінежді [2] та ін. не мають однозначної відповіді на питання про те, наскільки значними є відмінності між структурою та роботою чоловічого / жіночого головного мозку, і як вони впливають на поведінку та когнітивні функції. Спірним є твердження й про те, що діти різної статі розвиваються неоднаково і тому вимагають різних підходів та методів до виховання. Водночас, педагоги наголошують, що гендерне виховання має скеровуватися на формування в особистості таких якостей і рис, які дадуть їй змогу успішно функціонувати в суспільстві, будувати рівноправні відносини з представниками протилежної статі та самореалізуватися.

**Виклад основного матеріалу.** Сьогодні «гендер» трактують як складне соціокультурне поняття, яке виходить за межі лише біологічної статі. Воно змінне, динамічне, відображає сукупність соціальних ролей, очікувань, норм і цінностей, пов'язаних з чоловіками і жінками в конкретному суспільстві та культурі.

Кожен соціум має певні уявлення про те, якими мають бути чоловіки і жінки. Вони можуть змінюватися з часом, але є механізми, що забезпечують закріплення і трансляцію гендерних ролей від покоління до покоління. Вони «нав'язуються» через: одяг і поведінку; виховання різних якостей; розвиток здібностей дівчат і юнаків у певному визначеному напрямі; настанови займатися різними видами діяльності (професіями) тощо.

Гендер не є вродженою характеристикою, а формується впродовж життя під впливом різних соціальних факторів. Тому гендерне виховання є тривалим і постійним процесом, що впливає на самооцінку та прийняття самого себе. Воно завбачує взаємодію індивіда з соціальним середовищем, спілкування з дорослими, у результаті чого засвоюються уявлення про поведінку чоловіків /

жінок, гендерні ролі та стереотипи. Починаючи з раннього дитинства, малюк наслідує близьких людей та ідентифікує себе з ними.

Власне гендерне виховання є одним із найважливіших факторів, що впливають на формування гендерної ідентичності дитини. Дослідники підкреслюють важливість її становлення саме у дошкільному віці (з народження) як одного з компонентів ідентичності особистості в цілому. Йдеться про усвідомлення себе як «цілісності» з власними унікальними характеристиками, цінностями та переконаннями та одночасне співвіднесення з певними групами (культурними, політичними, соціальними, етнічними, професійними, статево-рольовими та ін.).

Одним із компонентів гендерної ідентичності особистості загалом є її гендерні уявлення про чоловічі та жіночі (гендерні) ролі, знання про себе як представника статі. Тому важливо, щоб дорослі демонстрували позитивні приклади поведінки та діяльності, підкреслюючи тим самим рівні права та можливості, толерантне ставлення один до одного, індивідуальні відмінності та ін.

Загальновідомо, що у дошкільний період відбуваються такі стадії становлення гендерної ідентичності дитини (за Ш. Берном):

1. Гендерна ідентифікація – малюк усвідомлює свою стать і відносить себе до категорії «хлопчик» чи «дівчинка» під впливом зовнішніх факторів та соціалізації (використання дорослими слів, що позначають стать; їхній зовнішній вигляд; спостереження за поведінкою інших та наслідування відповідних гендерних ролей);
2. Гендерна константність – розуміння дитиною того, що стать незмінна характеристика, незалежно від зовнішніх змін людини (наприклад, якщо дівчинка одягнеться як хлопчик чи навпаки).
3. Диференційне наслідування – дошкільник активно повторює поведінку, манери, які відповідають його статі. Хлопчики прагнуть бути сильними, сміливими, наслідують поведінку тата та чоловіків з близького оточення. Дівчатка, навпаки, намагаються бути ніжними, турботливими, імітуючи поведінку мами чи інших жінок. Особливо це проявляється в тематиці сюжетно-рольових ігор, котрі обирають малюки.
4. Гендерна саморегуляція відбувається, коли дитина починає самостійно контролювати свою поведінку, підлаштовуючи її під очікування суспільства щодо представників її статі [1].

Розуміємо, що усвідомлення малюком своєї статі є потужним психологічним механізмом, який запускає низку процесів формування глибинної структури особистості. Дитина починає ідентифікувати себе з людьми своєї статі, наслідує їхню поведінку, манери, інтереси.

Гендерна ідентичність виховується завдяки підкріпленню з боку авторитетних дорослих, котрі заохочують певний тип поведінки (згідно статево-соціальної ролі). Для хлопчиків – маскулінна, для дівчаток – фемінна. Мова йде про нормативні (типові) уявлення про соматичні, психічні й поведінкові властивості, притаманні чоловікам чи жінкам. Власне культурні стереотипи та

особистий досвід орієнтують батьків та дошкільних педагогів на те, яким повинен бути представник конкретної статі та які методи виховного впливу використовувати. Варто заважати й на те, що гендерна соціалізація, послідовне поглиблення індивідуального досвіду особистості впливає на її поведінку, емоції, мотивацію, спосіб життя в майбутньому [2].

Становлення гендерної ідентичності та формування гендерних уявлень у дітей дошкільного віку здійснюються завдяки вихованню за допомогою таких способів: імітації, наслідування, навіювання, спрямування, заохочення, підкріплення, моделювання, самоприйняття та ін. Зі зростанням такі методи поглиблюються (самовизначення, самоприйняття, саморефлексія, когнітивний дисонанс) [3].

Як зазначалося, дитина в дошкільний період наслідує поведінку дорослих, особливо батьків, що теж може стати своєрідним інструментом виховного впливу. Наприклад, прояви турботи з боку батька чи те, що мама займається домашнім господарством, малюк сприймає як норми для чоловіків і жінок. Відповідно в ігровій діяльності дошкільник буде імітувати такі дії. Дівчинка готуватиме їсти, а хлопчик ремонтуватиме машинку чи ін. Також, реакція батьків на поведінку дитини підсилюватиме або послаблюватиме певні типи поведінки та види активності. Діти досить швидко розрізняють іграшки, одяг, заняття для хлопчиків і дівчаток. У них переважає чуттєве пізнання світу, а бажання бути схожим на інших є природним. Спостерігаючи за взаєминами батьків, малюки засвоюють моделі чоловічих і жіночих ролей в сім'ї. Це уможлиблює засвоєння соціальних правил, які відповідають статі [2].

У той же час, дошкільники, які ростуть в умовах збіднених уявлень про те, що варто і чого не варто робити чоловікам і жінкам, можуть потім відчувати невпевненість, обмеженість власних можливостей. Тому необхідно показувати малюкам, що особи різних статей можуть однаково добре виконувати різноманітні ролі і бути успішними у різних сферах.

Батьки та вихователі мають використовувати такі методи засоби виховання (заохочення, підкріплення, навіювання), що впливатимуть на бажання дітей відповідати очікуванням соціуму щодо дій статей. Через слово, інтонацію, міміку дорослі «передають» дитині свої уявлення про стать. Поступово малюки починають аналізувати свою поведінку і порівнювати її з поведінкою інших, що позитивно впливає на розвиток самосвідомості та самооцінки.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Отож, суспільство має певні очікування щодо чоловіків і жінок, які передаються наступним поколінням через норми поведінки, вимоги до одягу, стереотипи, ролі, види діяльності.

Гендерна ідентичність починає формуватися з раннього дитинства і значною мірою залежить від виховання. Вона є частиною загальної ідентичності людини і впливає на її самооцінку, поведінку та взаємодію з іншими людьми.

Розуміння послідовності виховання гендерної ідентичності у дошкільників та знання відповідних методів (імітація, наслідування, навіювання, спрямування,

заохочення, підкріплення) допоможе батькам та педагогам створювати для дітей сприятливе середовище розвитку для реалізації їхнього потенціалу, не обмежуючись гендерними стереотипами.

Особливою цінністю є гендерна рівність, яку потрібно виховувати з дитинства. Кожен малюк унікальний, а його інтереси та здібності слід розвивати незалежно від статі. Ці та інші питання потребують додаткових досліджень.

#### Список використаних джерел

1. Вовк, Л. (2018) Специфіка становлення гендерної ідентичності дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип. 18. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168176>
2. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / [В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді та ін.]; за наук. ред. В.П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 448 с.
3. Ковальова, А. (2022). Гендерний розвиток дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Вип. 6. С. 61–67. DOI: <https://doi.org/10.31812/psychology.v6i.7315>

УДК 373.2.011.3-051:159.944.4]:355.01

Марія Чепіль

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

### ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІ ПЛАНИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті висвітлено соціальний портрет українського студентства, оптимістичні очікування від майбутнього, сформовану громадянську позицію. Проаналізовано окремі результати проведеного дослідження, спрямованого на діагностику освітніх та професійних планів майбутніх вихователів та стратегії конструювання власного майбутнього. Акцентовано на необхідності забезпечення психологічної та соціально-педагогічної підтримки майбутніх вихователів в умовах війни. Актуалізовано увагу на питання кар'єрного консультування як інструменту допомоги молодим людям, що розпочинають професійний шлях, у формуванні освітніх та професійних траєкторій.

**Ключові слова:** студенти; освітньо-професійні плани; професійна кар'єра; кар'єрне консультування; ринок праці.

**Постановка проблеми.** Війна, як складне випробування для будь-якого суспільства, не лише руйнує інфраструктуру та економіку, але й травмує людей, особливо дітей. В умовах війни зростає потреба у кваліфікованих фахівцях, здатних забезпечити психологічну підтримку, соціальну адаптацію та освітній процес для дітей, які пережили травматичні події. Особлива роль у цьому процесі належить вихователям, які перебувають поруч з дітьми у найвразливіший період їхнього життя [3]. Тому, питання підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах війни та післявоєнного відновлення набуває особливої актуальності. Війна суттєво впливає на їхні професійні орієнтири та життєві цілі, однак водночас стимулює їх до активності та пристосування до складних обставин. Невизначеність щодо майбутнього є очевидною, проте